

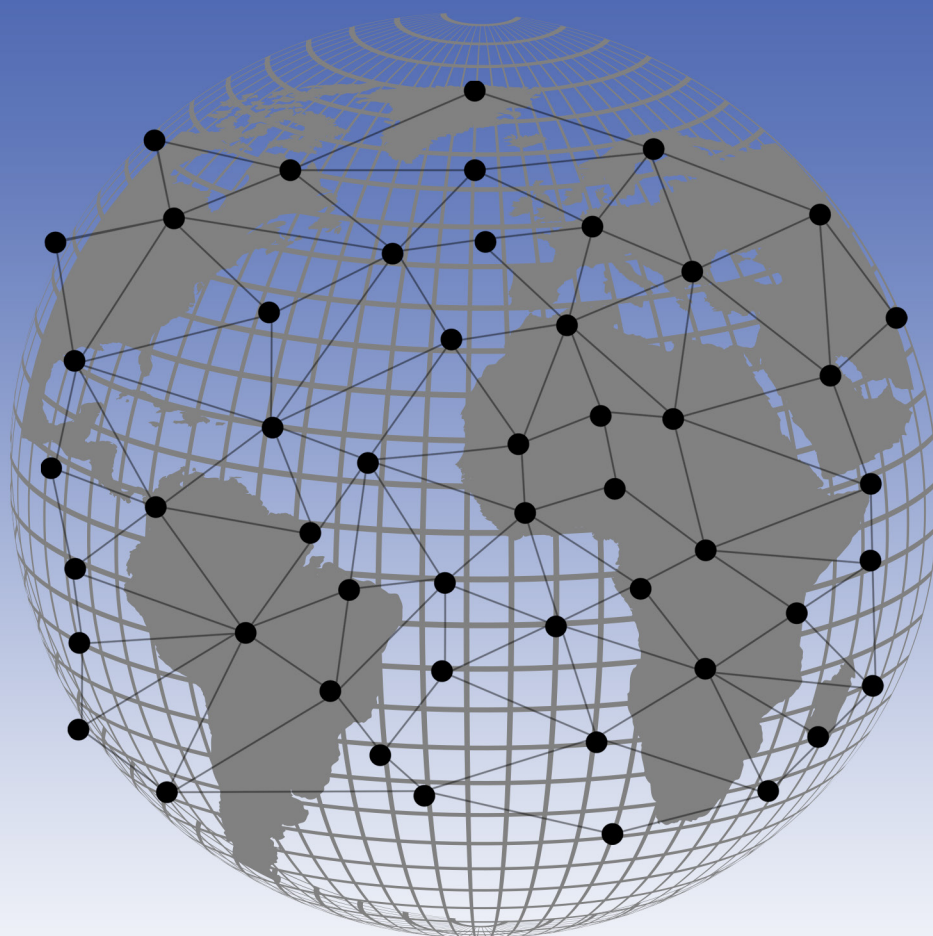

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش شماره پنجاه و نه)

در این شماره می‌خوانید:

- اعتبار مالیاتی برای انقلاب سبز آمریکا
- بهره‌برداری تجاری ترکیه از آوار لرزه‌های جنگ و تحریم در روسیه
- شانس بالای ترامپ برای نقره‌داغ کردن چین
- سرمایه‌گذاری چشم‌گیر عربستان در مسیر توسعه

اسفند ۱۴۰۱

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش شماره پنجاه و نه)

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: اسفند ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: انقلاب سبز آمریکا، مالیات چینی، عربستان صنعتی، کریدور شمال-جنوب، جنگ تجاری

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۹	تحولات منطقه‌ای
۱۴	داده‌های تازه

تحولات جهانی

تنش‌های تجاری آمریکا و اروپا بر سر یارانه‌های سبز

در پی تصویب قانون کاهش تورم در تابستان گذشته توسط کنگره ایالات متحده، اخیراً حدود ۳۶۹ میلیارد دلار کمک بلاعوض، وام و اعتبار مالیاتی با هدف گسترش انرژی‌های تجدیدپذیر و فناوری‌های پاک در سراسر ایالات متحده در نظر گرفته شده است. از یک سو دولت جو بایدن امیدوار است تا با ارائه صدها میلیارد دلار یارانه به شرکت‌های انرژی پاک، یک انقلاب سبز را به راه بیندازد اما از سوی دیگر، این قانون، تهدیدی برای ایجاد یک جنگ تجاری جدید نیز به شمار می‌رود.

از زمان تصویب این قانون، تعهد ۹۰ میلیارد دلاری به سرمایه‌گذاری برای پروژه‌های انرژی پاک در کشور از جمله در کارخانه‌های تولید پنل‌های خورشیدی، کارخانه‌های خودروهای الکتریکی و هاب باتری فراهم شده است. علاوه بر این، شرکت‌ها به ازای ساخت تجهیزات در داخل خاک آمریکا یا تأمین قطعات و مواد معدنی مهم، از داخل کشور یا از کشورهایی که ایالات متحده با آنها قرارداد تجارت آزاد دارد، پاداش دریافت می‌کنند.

این قانون، شرکای تجاری ایالات متحده از جمله اروپا و ژاپن را نگران کرده است که اقدامات حمایتی آمریکا، منجر به وارد شدن آسیب به مشاغل جدید و سرمایه‌گذاری تجاری در برابر ایالات متحده شود. در همین راستا، اخیراً امانوئل ماکرون، رئیس‌جمهور فرانسه گفت که قانون جدید آمریکا در زمینه انرژی‌های پاک، تهدیدی برای «تجزیه غرب» به شمار می‌رود.

مقامات اتحادیه اروپا همچنین واشنگتن را به تبعیض علیه شرکت‌های اروپایی و زیر پا گذاشتن قوانین تجارت جهانی تحت نظارت سازمان تجارت جهانی متهم کرده‌اند؛ به ویژه در بخش خودروهای الکتریکی که در صورت تولید خودرو در آمریکای شمالی، به شرکت‌ها اعتبار مالیاتی کامل اعطا خواهد شد.

از منظر کارشناسان اروپایی، هر چند که IRA، قانون خوشایندی برای مقابله با تغییرات آب و هوایی است، اما این قانون شامل «یارانه‌های مخرب تجاری» از جمله مقرراتی برای تولید در ایالات متحده است که طبق قوانین سازمان تجارت جهانی، ممنوع است.

متقابلاً اتحادیه اروپا نیز در حال بررسی مجموعه‌ای از یارانه‌های سبز است که با پیشنهادهای برای کاهش قوانین سختگیرانه ارائه کمک‌های دولتی این بلوک آغاز می‌شود. با این حال، یارانه‌های متناظر در هر دو سوی اقیانوس اطلس، نگرانی‌هایی را برانگیخته است که شرکت‌ها «خرید یارانه‌ای» انجام می‌دهند؛ دولت‌ها را علیه یکدیگر بازی می‌دهند و از این طریق، کسب‌وکار خود را در سودآورترین حوزه رونق می‌دهند.

برونو لومر، وزیر دارایی فرانسه و رابرت هابک، وزیر اقتصاد آلمان، در اوایل ماه جاری، سفر مشترکی که کم‌نظیر به شمار می‌رود، به واشنگتن انجام دادند و با کاترین تای، نماینده تجاری ایالات متحده، جینا ریموندو، وزیر بازرگانی و جانت یلن، وزیر خزانه داری دیدار کردند طی این نشست، به آنها در مورد پیامدهای احتمالی IRA و خطر شکل‌گیری «جنگ بر سر یارانه‌ها» هشدار دادند. وزیر دارایی فرانسه گفت که همه آنها بر لزوم "شفافیت کامل در مورد سطح یارانه‌ها و اعتبارات مالیاتی" اعطایی به شرکت‌ها توافق کرده‌اند اما برخی از تحلیلگران تخمین زده‌اند که سطح کلی یارانه‌های اعطایی بر اساس قوانین ایالات متحده، می‌تواند بسیار بیشتر از پیش‌بینی دفتر بودجه کنگره باشد.

بر اساس نظر برخی از کارشناسان، «آنچه که در مورد ساختار یارانه‌ها و اعتبارات مالیاتی جذاب است، این است که حجم آنها کاملاً به میزان پاسخگویی مصرف‌کنندگان، شرکت‌ها و شرایط اقتصادی بستگی دارد. علاوه بر این، این نگرانی وجود دارد که اعطای یارانه‌ها، می‌تواند منجر به ایجاد اختلال در صنایع در هر دو سوی اقیانوس اطلس و به طور بالقوه منجر به ظرفیت مازاد شود.

افزایش قابل توجه تجارت میان ترکیه و روسیه با وجود تحریم‌ها

اگرچه اتحادیه اروپا اخیراً در اولین سالگرد تهاجم روسیه به اوکراین، با اعمال تحریم‌های جدید علیه روسیه که پیش‌بینی می‌شود بیش از ۱۱ میلیارد یورو از تجارت با روسیه بکاهد، موافقت کرد، اما چند کشور در اروپا هستند که با وجود تحریم‌های غرب علیه روسیه، از فرصت ادامه تجارت با روسیه سود برده‌اند. ترکیه یکی از آن کشورها به شمار می‌رود. علیرغم اینکه ترکیه عضو ناتو و نامزد عضویت در اتحادیه اروپا به شمار می‌آید، از پیش اعلام کرده که به دلیل وابستگی به گاز طبیعی روسیه و همچنین به دلیل اینکه ترکیه مقصد مورد علاقه میلیون‌ها گردشگر روس است، در تحریم‌های اعمال شده علیه مسکو توسط ایالات متحده و اتحادیه اروپا شرکت نخواهد کرد.

آمار تجارت خارجی از ابتدای جنگ نشان می‌دهد که تجارت ترکیه با روسیه در سال ۲۰۲۲ به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. بر اساس داده‌های موسسه آمار ترکیه (TUIK)، حجم تجارت با روسیه که در سال ۲۰۲۱، ۳۴،۷۳ میلیارد دلار بود، در سال ۲۰۲۲، به دو برابر افزایش یافته و به رقم ۶۸،۱۹ میلیارد دلار رسیده است. بخش عمده این مبادلات تجاری را واردات از روسیه تشکیل می‌دهد.

نکته جالب آنکه در سال ۲۰۲۱، واردات از روسیه ۲۸،۹۶ میلیارد دلار بود که در سال ۲۰۲۲ به رقم ۵۸،۸۵ میلیارد دلار افزایش یافت. در واقع، روسیه با پیشی گرفتن از چین، به بزرگترین شریک تجاری ترکیه تبدیل شده است. در همین راستا، سهم ترکیه از صادرات روسیه، از ۲ درصد به ۷ درصد افزایش یافته است.

به همین ترتیب، صادرات ترکیه به روسیه، دو برابر افزایش یافته است و از رقم ۵،۷۷ میلیارد دلار در سال

۲۰۲۱ به ۹,۳۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ رسیده است.

بیشترین افزایش واردات ترکیه از روسیه، به نفت اختصاص دارد. در حالی که مسکو در پی اعمال تحریم‌های غرب، با مشکلاتی در بازاریابی نفت خام تولیدی خود روبرو بود، اقدام به انعقاد قراردادهای برد-برد با چین، هند و ترکیه و ارائه تخفیف‌های ویژه به آنها نمود. در همین راستا، رسانه‌های ترکیه گزارش دادند که نفت اورال که در زمان شروع حمله روسیه به اوکراین، به قیمت ۶۰,۱۲ دلار در هر بشکه معامله می‌شد، توسط ترکیه به قیمت ۳۷,۸۰ دلار خریداری شد. در پی همین امر، حجم نفت خام خریداری شده از عراق، نروژ و غرب آفریقا توسط ترکیه کاهش پیدا کرد و حجم واردات نفت خام ترکیه از روسیه در سال ۲۰۲۲ به دو برابر افزایش پیدا کرد.

بر اساس آخرین گزارش سازمان تنظیم مقررات بازار انرژی ترکیه (EPDK)، واردات نفت ترکیه از روسیه که در اکتبر ۲۰۲۱ به ۱,۱ میلیون تن رسید، در اکتبر ۲۰۲۲ به ۲,۲ میلیون تن افزایش یافت و سهم نفت روسیه از واردات ترکیه که در اکتبر ۲۰۲۱، ۲۶,۶ درصد بود، در اکتبر ۲۰۲۲ به ۵۱,۷ درصد افزایش یافت.

نکته حائز اهمیت آنکه سهم کل واردات انرژی ترکیه در سال ۲۰۲۲، ۹۱,۶ درصد نسبت به سال ۲۰۲۱ افزایش یافت و به ۹۷,۱ میلیارد دلار رسید که نشان می‌دهد ترکیه نه تنها نفت روسیه را برای تأمین نیازهای انرژی خود وارد می‌کند، بلکه آن را صادر می‌کند.

واردات ارزان نفت از روسیه، منجر به صرفه جویی ۲۸ درصدی در هزینه‌های ترکیه شده است که به دلیل مشکلات اقتصادی، با بحران ارزی و کاهش ارزش لیر مواجه است.

شایان توجه است که در پی امتناع ترکیه از مشارکت در تحریم‌های غرب علیه روسیه، لطف ولادیمیر پوتین، به همتای ترک خود، رجب طیب اردوغان، به نفت محدود نشد، بلکه روسیه بازپرداخت بدهی حدود ۲۰ میلیارد دلاری گاز طبیعی شرکت دولتی BOTAS ترکیه را تا بعد از سال ۲۰۲۳ به تعویق انداخت. پوتین در نشست در ماه اکتبر در حاشیه ششمین اجلاس سران کنفرانس تعامل و اقدامات اعتمادساز، ترکیه را قابل اعتمادترین مسیر برای انتقال گاز به اروپا دانست و پیشنهاد ایجاد یک‌هاب گاز اروپایی در ترکیه را ارائه کرد.

شایان توجه است که در سال ۲۰۲۲، ۱۳۶۳ شرکت روسی در ترکیه اقدام به سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های ترک کرده‌اند؛ امری که باعث کسب رتبه نخست روسیه در تعداد سرمایه‌گذاری‌های مشترک خارجی در ترکیه شده است؛ این در حالی است که در سال ۲۰۲۱ تنها ۱۷۷ شرکت مشترک در ترکیه با سرمایه روسی تأسیس شده بود. عمده سرمایه‌گذاری روس‌ها در بخش املاک و مستغلات و شرکت‌های مشاوره‌ای انجام شده است.

علاوه بر این، تعداد کامیون‌های روسی که کالاها را به سمت روسیه حمل می‌کردند، تا ۳۰ نوامبر ۲۰۲۲ به ۱۰۹۵۶ دستگاه افزایش یافته بود؛ در حالی که در سال‌های گذشته، این رقم، به طور میانگین حدود ۲ تا ۳۰۰۰ دستگاه بود. همچنین طی این مدت، ۱۸۸۰۴ کامیون ترک به روسیه سفر کردند و کالاهای صادراتی مختلف را حمل کردند.

متقابلاً، ۱۳۶۴۸ کامیون ترکیه کالاهای وارداتی را از روسیه به سمت ترکیه حمل کردند، در حالی که تعداد کامیون‌های روسی در آن مسیر در مدت مشابه، ۷۴۴۵ دستگاه بود.

شایان توجه است که افزایش تعداد کامیون‌های حمل بار بین روسیه و ترکیه، پس از امضای پروتکلی بین هیئت‌های ترکیه و روسیه در ۱۶ مه ۲۰۲۲، یعنی تنها کمتر از دو ماه پس از حمله روسیه به اوکراین انجام شده است. متعاقب آن، روسیه حداکثر سهمیه ترانزیت را به کامیون‌داران ترکیه اعطا کرد؛ سهمیه سالانه ورود کامیون از ترکیه به مقصد روسیه، از ۸ هزار به ۲۰ هزار کامیون و برای ورود کامیون برای ترانزیت به کشورهای ثالث از طریق روسیه، از ۶ هزار به ۳۵ هزار کامیون افزایش یافت.

اردوغان بارها اعلام کرده است که غلات و کود روسیه را می‌توان از طریق ترکیه به کشورهای ثالث تحویل داد و این کشور به منظور هر نوع همکاری از جمله صادرات غلات روسیه به کشورهای فقیر، اعلام آمادگی کرده است.

در حال حاضر، ترکیه به پناهگاه امنی برای روس‌های ثروتمند تبدیل شده که به دلیل تحریم‌های اعمال شده علیه روسیه، مجبور به ترک کشورهای غربی شدند. در سال ۲۰۲۲، روس‌ها بزرگترین گروه خارجی در ترکیه بودند که با مجوز اقامت زندگی می‌کردند؛ این در حالی است که در سال ۲۰۲۱، آنها حائز رتبه ششم بودند.

علاوه بر این، اخیراً اردوغان در تماس تلفنی با پوتین، درباره ارسال منابع انرژی روسیه و راه‌اندازی اولین راکتور در نیروگاه هسته‌ای آکویو که توسط روسیه در جنوب ترکیه ساخته شده است، به مذاکره پرداختند.

از سرگیری مذاکرات میان مکزیک و ترکیه بر سر توافقنامه تجارت آزاد

اخیراً و در پی نشست تجاری بین مقامات تجاری مکزیک و ترکیه در مکزیکوسیتی، توافق نامه‌ای به منظور از سرگیری مذاکرات بین دو دولت برای نهایی کردن توافقنامه تجارت آزاد (FTA) به امضا رسید، توافقنامه ای که منجر به گسترش روابط تجاری میان آنها خواهد شد.

همچنین توافق‌نامه‌ای بین مکزیک و ترکیه در مورد واردات و صادرات محصولات مختلف از جمله لوازم آرایشی، پوشاک، فولاد، قطعات خودرو، ماشین‌آلات و وسایل نقلیه امضا شد. دو کشور بر تقویت روابط خود به ویژه در بخش توریسم و ارتباطات هوایی نیز تأکید کردند.

شایان توجه است که در سال ۲۰۱۳، یادداشت تفاهمی میان مکزیک و ترکیه به منظور ایجاد یک کمیسیون دو ملیتی سطح بالا به امضا رسید. این توافقنامه بین بانکوکست^۱ و ترک اگزیم بانک^۲ و شامل اجتناب از فرار مالیاتی از نظر مالیات بر درآمد (ISR)، تبادل اطلاعات گمرکی، توافقنامه خدمات هوایی، همکاری اعتباری برای صادرات، حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری‌ها، شرایط مرجع توافقنامه تجارت آزاد (FTA)، مبارزه با قاچاق مواد مخدر، مبارزه با جرایم سازمان یافته و تروریسم و غیره می‌شد.

ساختن آمریکا با مالیات چینی

ترامپ که از شانس بالایی برای انتخابات ۲۰۲۴ برخوردار است، اخیراً سیاست تجاری خود را با تمرکز بر ضربه زدن به چین رونمایی کرد. او وعده داد در صورت انتخاب شدن «از چین مالیات می‌گیرد تا آمریکا را بسازد» و بر تقویت تولید داخلی و در عین حال اعمال تعرفه‌ها بر کالاهای وارداتی تمرکز می‌کند.

در چارچوب سیاست تجاری جدید ترامپ، وابستگی ایالات متحده به چین با حذف امتیازات این کشور برای دسترسی به بازار آمریکا کاهش خواهد یافت؛ یک برنامه چهار ساله برای حذف تدریجی واردات کالاهای اساسی از چین اتخاذ خواهد شد و ممنوعیت سپردن قراردادهای فدرال به هر شرکتی که بخشی از خط تولید خود را به چین برون‌سپاری می‌کند، در دستور کار قرار خواهد گرفت.

ترامپ با حمله به بایدن، گفته است که «جو بایدن مدعی حمایت از تولیدات آمریکایی است اما در واقعیت، او همان برنامه جهان‌گرایان طرفدار چین را پیش می‌برد که قلب صنعتی کشور ما را از بین برد. به بیان بسیار ساده، دستور کار بایدن این است که آمریکا مالیات می‌دهد تا چین ساخته شود اما دستور کار من، گرفتن مالیات (در قالب تعرفه‌ها) از چین برای ساختن آمریکا خواهد بود».

ترامپ در دوره ریاست جمهوری خود نه تنها چین که نظام تجارت جهانی را با پیچیدگی‌های بسیاری مواجه کرد. او جنگ تجاری گسترده‌ای را با چین آغاز کرد و روابط تجاری دو کشور را پیچیده ساخت. در صورت انتخاب مجدد او، باید منتظر افزایش شدید تنش در روابط چین و آمریکا بود.

تحولات منطقه‌ای

اردوغان در پی منابع مالی امارات

اخیراً رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه به امارات متحده عربی سفر کرد، سفری که بخشی از استراتژی گسترده‌تر آنکارا برای پایان دادن به انزوای منطقه‌ای و جذب کمک‌های مالی از سوی کشورهای حوزه خلیج فارس برای اقتصاد آسیب‌دیده‌اش به شمار می‌رود. اردوغان در این سفر، مورد استقبال گسترده دشمن سابق خود، محمد بن زاید آل نهیان قرار گرفت. طی این سفر، دو کشور ۱۲ توافق تجاری، فرهنگی

1 - Bancomext

2-Turk Eximbank

و دفاعی را امضا کردند.

اردوغان پیش از این سفر اعلام کرد «در این سفر، هدف ما پیشبرد حرکتی است که با امارات متحده عربی آغاز کرده‌ایم که اقدامات لازم برای بازگشت روابط به سطحی که شایسته است را انجام دهیم. گفتگو و همکاری میان ترکیه و امارات، اهمیت زیادی برای صلح و ثبات در کل منطقه ما دارد».

شایان ذکر است که تنش در روابط میان دو کشور، در سال ۲۰۱۶، زمانی به اوج خود رسید که ترکیه امارات را به حمایت مالی از کودتای نافرجام برای سرنگونی دولت اردوغان متهم کرد و ترکیه از قطر در مناقشه خود با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس حمایت می‌کرد و امارات متحده عربی نیز روابط نزدیک‌تری با یونان و قبرس برقرار کرد و آنها را مورد حمایت خود قرار داد.

جالب آنکه اخیراً مقامات امارات، سفر رئیس‌جمهور ترکیه را به عنوان صفحه مثبت جدیدی پیش روی روابط دوجانبه بین دو کشور تلقی کرده و آن را عاملی برای ارتقای ثبات و رفاه در منطقه دانستند؛ این در حالی است که کمتر از دو سال پیش، آنها خواهان شکل‌گیری جبهه جهانی علیه اقدامات جاه‌طلبانه ترکیه و تلاش‌های اردوغان برای "احیای امپراتوری عثمانی" شده بودند.

علاوه بر این امارات ماه گذشته قرارداد سوآپ ارزی ۵ میلیارد دلاری را با ترکیه امضا کرد که هدف از آن، حمایت از ذخایر ارز خارجی ترکیه است.

تصویب موافقتنامه تجارت ترجیحی ازبکستان با ترکیه

اخیراً رئیس‌جمهور ازبکستان، سند تصویب موافقتنامه تجارت ترجیحی بین ازبکستان و ترکیه را که در ۲۹ مارس ۲۰۲۲ در تاشکند و در جریان دومین نشست سران ازبکستان و ترکیه به امضا رسیده بود را ابلاغ کرد. هدف اصلی موافقتنامه تجارت ترجیحی بین دو کشور، تقویت بیشتر روابط تجاری و اقتصادی از طریق ایجاد شرایط تجاری مساعدتر برای تولیدکنندگان و صادرکنندگان هر دو کشور، تضمین عدم وجود عوارض گمرکی برای برخی کالاها یا کاهش حجم صادرات فعلی آنها بود.

بر اساس این توافق، طرفین فهرستی از محصولات مشمول تجارت ترجیحی را که شامل ۱۲ مورد برای هر یک از این کشورها بود را به تصویب رساندند. عمده فهرست کالاهای ازبکستان، شامل محصولات کشاورزی از جمله سبزیجات، میوه‌های تازه، زردآلوی خشک، کشمش، هلو خشک، لوبیا، بادام، گردو، بادام زمینی و غیره می‌شود. از سوی دیگر، بخش عمده فهرست کالاهای ترکیه را محصولات صنعتی از جمله ترانسفورماتورها و کاتالیزورهای^۱ الکتریکی، قطعات، اتصالات و هادی‌های آنها، لوله‌ها، محصولات نورد فلزات آهنی و پمپ‌ها تشکیل می‌دهد.

لغو تعرفه‌های گمرکی موجود بر روی محصولات کشاورزی ازبکستان در ترکیه به افزایش بیشتر رقابت‌پذیری آنها از طریق ساده‌سازی رویه‌های واردات کمک خواهد کرد. علاوه بر این به نوبه خود، ورود صنعت ترکیه به بازارهای داخلی ازبکستان با شرایط تجارت ترجیحی، زمینه را برای توسعه همکاری‌های صنعتی بین دو کشور و تأمین تجهیزات و مواد اولیه ارزان و باکیفیت برای ازبکستان فراهم می‌سازد.

همچنین اینگونه برنامه‌ریزی شده که فهرست کالاهای مورد تأیید این قرارداد، بر اساس پتانسیل تولید و صادرات دو کشور ازبکستان و ترکیه توسعه یابد.

سرمایه‌گذاری ۳۴۶ میلیارد دلاری عربستان در حوزه صنعت

بر اساس سخنان اخیر معاون وزیر صنعت و منابع معدنی عربستان، این کشور به منظور پیشبرد استراتژی توسعه صنعتی خود، تا سال ۲۰۳۰، ۳۴۶ میلیارد دلار در طیفی از صنایع سرمایه‌گذاری خواهد کرد. در کانون استراتژی توسعه صنعتی این کشور، تولید سالانه ۸۰۰ هزار تن مواد شیمیایی تخصصی و ایجاد ۱۵ کارخانه برای تولید محصولات با فناوری‌های مدرن و بویژه ریزتراشه‌ها قرار دارد.

علاوه بر این، افزایش ۳ برابری تولید صنعتی داخلی و ۲ برابر ساختن ارزش صادرات صنعتی و افزایش آن به ۵۵۷ میلیارد ریال، بخش دیگری از اولویت‌های استراتژی توسعه صنعتی عربستان هستند.

شایان توجه است که در استراتژی توسعه صنعتی عربستان، ۱۵ حوزه دارای پتانسیل بالای صنعتی شناسایی شده است که از این میان، ۴ پتانسیل اصلی عبارتند از: ایجاد و تقویت زنجیره تأمین مطابق با استانداردهای بین‌المللی، توسعه فضای کسب و کار صنعتی، ارتقای تجارت بین‌المللی عربستان و توسعه و ترویج فرهنگ نوآوری و دانش. در راهبرد توسعه صنعتی عربستان، افزایش تعداد کارخانه‌ها تا سال ۲۰۳۵ به ۳۶ هزار کارخانه اولویت دارد که شامل سه کارخانه پیشرفته داروهای حیاتی و واکسن‌های پزشکی، چهار کارخانه مونتاژ اجزای هواپیما و هشت کارخانه برای تولید فلزات هدف‌گذاری شده است.

استراتژی ملی توسعه صنعتی در اکتبر ۲۰۲۲، توسط محمد بن سلمان و با هدف دستیابی به یک اقتصاد صنعتی با جذب سرمایه‌گذاری، کمک به دستیابی به تنوع اقتصادی، توسعه تولیدات داخلی و افزایش صادرات غیرنفتی مطرح شد. علاوه بر این بخش صنعت، یکی از ارکان چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان است. در همین راستا، طی سال‌های اخیر، تعداد واحدهای صنعتی در این کشور رو به افزایش بوده است؛ به عنوان مثال، تعداد مؤسسات صنعتی در عربستان در سال ۲۰۲۲ به ۱۰۶۴۰ واحد صنعتی رسید.

تفاهم تجاری یک میلیارد دلاری میان پاکستان و ازبکستان

اخیراً و در پی مذاکرات انجام شده میان وزیر دارایی پاکستان و وزیر سرمایه‌گذاری، صنعت و تجارت ازبکستان، تفاهم تجاری یک میلیارد دلاری به امضای طرفین رسید که منجر به تسهیل فرآیندهای

تجاری و تشویق مبادله کالاها و خدمات در بخش‌های مختلف خواهد شد. طی این مذاکرات، همکاری در زمینه‌های تجارت و سرمایه‌گذاری، بانکداری، صنایع، انرژی، نساجی و کشاورزی، حمل‌ونقل و ارتباطات مورد بررسی قرار گرفت؛ همچنین وزیر دارایی پاکستان، ازبکستان را به پیگیری فرصت‌ها در زمینه خودرو، فناوری اطلاعات و مواد معدنی طبیعی در پاکستان تشویق کرد.

شایان توجه است که به دلیل وقوع بحران چالش‌برانگیز تراز پرداخت‌ها همراه با کاهش شدید ذخایر خارجی در پاکستان، سرمایه‌گذاری خارجی، اهمیت حیاتی برای این کشور یافته است. بر اساس گزارشات منتشر شده، سطح ذخایر ارزی پاکستان به حدی کاهش یافته که تنها قادر به تأمین ارز برای واردات به مدت سه هفته است. در همین راستا، وزیر دارایی پاکستان اخیراً اعلام کرد که این کشور وام جدید ۷۰۰ میلیون دلاری از چین برای کمک به تقویت ذخایر ارزی خود دریافت کرده است.

در واقع، پاکستان به منظور سرپا نگه داشتن اقتصاد خود، به شدت به منابع مالی خارجی نیازمند است. مقامات پاکستانی امیدوارند که پس از تکمیل یک سری اقدامات مورد نظر صندوق بین‌المللی پول از جمله افزایش تعرفه‌های انرژی و اعمال مالیات‌های جدید، با این نهاد برای دریافت وام به توافق برسد. قابل توجه است که دریافت وام از سوی صندوق بین‌المللی پول، روند دریافت وام از سوی کشورهای دوست و وام دهندگان چندجانبه را تسهیل خواهد کرد.

خط کشتیرانی جدید عربستان به هند و عراق

اخیراً اداره بنادر عربستان سعودی اعلام کرد که با راه‌اندازی یک سرویس جدید کشتیرانی به بندر ملک عبدالعزیز دمام اضافه کرده است که آن را به هند و عراق مرتبط می‌کند. این سرویس توسط شرکت Bengal Tiger Line، یک شرکت سنگاپوری اضافه شده است.

هدف از آن، "بهبود شاخص اتصال شبکه نوبری دریایی با خدمات حمل‌ونقل بین‌المللی و خطوط کشتیرانی" و همچنین در راستای اهداف استراتژی ملی عربستان در زمینه حمل‌ونقل و خدمات لجستیکی است که این کشور را به عنوان یک مرکز لجستیک جهانی و مرکز اتصال سه قاره تبدیل می‌کند. مسیر جدید، با ظرفیت حمل ۹۲۹ کانتینر استاندارد، بندر ملک عبدالعزیز را به بندر موندرا در هند و بندر ام قصر عراق متصل می‌کند.

شایان توجه است که مقامات عربستان در ژانویه، پنج سرویس جدید کشتیرانی را تصویب کردند که این کشور را به ۴۳ بندر بین‌المللی متصل می‌کند. این پنج سرویس جدید، به منظور حمایت از ترافیک تجاری، تقویت سیستم واردات و صادرات ملی و همچنین ارائه گزینه‌های جایگزین برای واردکنندگان، صادرکنندگان و نمایندگان حمل‌ونقل پیش‌بینی شده است. این پنج سرویس جدید در سه بندر عربستان

سعودی، یعنی بندر جدّه، بندر ملک عبدالعزیز در دمام و بندر تجاری جیبیل راه‌اندازی شده‌اند.

توافق عربستان و بوئینگ برای توسعه زنجیره‌های ارزش تیتانیوم

اخیرا وزارت سرمایه‌گذاری عربستان سعودی یک توافقنامه همکاری سرمایه‌گذاری را با شرکت‌های Tasnee و Boeing امضا کرد تا فرصت‌های همکاری بالقوه سرمایه‌گذاری و توسعه را برای پیشبرد زنجیره ارزش آلیاژ تیتانیوم برای کاربردهای میان‌دستی و پایین‌دستی بررسی کند.

Tasnee تنها شرکت تولیدکننده «اسفنج تیتانیوم» در خاورمیانه است که در ساخت هواپیما، زیردریایی هسته‌ای، موشک و ماهواره استفاده می‌شود. این شرکت سالانه ۱۵۵۰۰ تن اسفنج تیتانیوم تولید می‌کند که معادل ۱۰ درصد از تولید جهانی است.

نکته حائز اهمیت آنکه اسفنج تیتانیوم، فلزی استراتژیک به شمار می‌رود که به عربستان در دستیابی به اهداف چشم‌انداز ۲۰۳۰ کمک می‌کند. هدف چشم‌انداز ۲۰۳۰، افزایش بومی‌سازی فناوری برای صنایع پیشرفته است که برای محصولات داخلی این کشور رقابت‌پذیری بالایی ایجاد می‌کند و سهم بخش خصوصی و صادرات غیرنفتی در تولید ناخالص داخلی را افزایش می‌دهد.

در همین راستا در سال ۲۰۱۴، گروه صنایع فلزی پیشرفته (AMIC) به طور مشترک توسط Tasnee و Cristal با هدف توسعه زنجیره ارزش تیتانیوم در عربستان تأسیس شد. AMIC، یک کارخانه اسفنج تیتانیوم را در شهر صنعتی ینبع با همکاری شرکت توهو ژاپن و یک کارخانه ذوب تیتانیوم، با ظرفیت سالانه ۵۰۰ هزار تن سرباره تیتانیوم و ۲۵۰ هزار تن چدن برای صنایع اولیه و پایین‌دستی که بزرگترین صنایع جهان محسوب می‌شوند را در شهر جزان تأسیس کرده است.

همکاری میان امارات متحده عربی و ترکمنستان در زمینه توسعه کریدور شمال-جنوب

اخیرا مقامات ارشد ترکمنستان و امارات در مورد پروژه‌های عظیم سیستم حمل‌ونقل در ترکمنستان با یکدیگر به مذاکره پرداختند. هر دو طرف معتقدند که چشم‌انداز مثبتی در مورد گسترش همکاری میان دو کشور وجود دارد. در حال حاضر بندر بین‌المللی ترکمنستان در ترکمن باشی، یکی از بزرگترین مراکز مهم حمل‌ونقل بین‌المللی در تجارت میان شرق - غرب و شمال - جنوب به شمار می‌رود.

کریدور شمال-جنوب یک کریدور ترانزیتی در حال توسعه است که از طریق ایران، به پاکستان، هند، امارات و سایر کشورهای حوزه خلیج فارس متصل می‌شود. لذا کالاها در شمال ایران و از بنادر دریای خزر به چند جهت می‌توانند ارسال گردند و از طریق ترکمنستان، به سمت شرق و آسیای مرکزی منتقل شوند. در شمال، کالاها از طریق بنادر لاگان و آستاراخان می‌توانند به درون روسیه و شبکه رودخانه ولگا ارسال شوند و از غرب، به بندر باکو در آذربایجان و به سمت قفقاز، ترکیه و بنادر جنوبی اتحادیه اروپا در

دریای سیاه صادر شوند.

مسیر ترکمنستان به جهت برخورداری از راه آهن و اتصال به ازبکستان، حائز اهمیت است چون این کشور به خودی خود، یک بازار مصرف مهم در آسیای مرکزی به شمار می‌رود.

توافقنامه دریایی میان عمان و بحرین

اخیرا بحرین و عمان در راستای توسعه روابط اقتصادی، توافقنامه دریایی امضا کردند. این موافقتنامه با هدف تأمین منافع اقتصادی شهروندان دو کشور از طریق ارائه خدمات مؤثر حمل‌ونقل دریایی بین‌المللی، افزایش تجارت دوجانبه و تضمین منافع مصرف‌کنندگان از طریق تشویق مؤسسات حمل‌ونقل دریایی خصوصی برای ارائه خدمات متنوع با قیمت‌های رقابتی است. متعاقب این توافقنامه، ترافیک دریایی و مبادلات تجاری بین دو کشور تسهیل می‌گردد.

همچنین این توافقنامه، شامل قوانینی است که ایمنی و امنیت ناوبری دریایی را تضمین می‌کند که کاتالیزوری برای جذب سرمایه‌گذاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و تسهیل روند مبادلات تجاری بین دو کشور خواهد بود.

در حال حاضر، ۴۹۰ سرمایه‌گذاری تجاری مشترک بین بحرین و عمان انجام شده است و ۹۰۰ شرکت بحرینی در عمان مشغول فعالیت هستند که توافق اخیر، بستر مناسبی برای گسترش معاملات تجاری جدید بین دو کشور را فراهم خواهد کرد.

داده‌های تازه

افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مشترک‌المنافع

بر اساس گزارش اخیر بانک توسعه اوراسیا (EDB)^۱، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متقابل در کشورهای مشترک‌المنافع (CIS) تا اواسط سال ۲۰۲۲ به ۴۴٫۶ میلیارد دلار رسید. حدود ۸۰ درصد از این حجم، به سرمایه‌گذاران روسی اختصاص دارد؛ قزاقستان با سرمایه‌گذاری ۱۰٫۸ میلیارد دلار، ۲۴٫۳ درصد از کل سرمایه‌گذاری خارجی را جذب کرده است.

هرچند که کشورهای مستقل مشترک‌المنافع در قالب فعلی، شامل ارمنستان، آذربایجان، بلاروس، قزاقستان، قرقیزستان، روسیه، تاجیکستان و ازبکستان است، اما در اهداف گزارش EDB، گرجستان نیز گنجانده شده است.

در سال ۲۰۲۲، سرمایه‌گذاری متقابل کشورهای مستقل مشترک‌المنافع با چین، ایران و کشورهای حاشیه

۱ EDB- یک موسسه مالی توسعه بین‌المللی است که در زمینه توسعه کشورها، تجارت و همکاری‌های اقتصادی در کشورهای اوراسیا سرمایه‌گذاری می‌کند. EDB در سال ۲۰۰۶ تأسیس شد و دفتر مرکزی آن در آلماتی قزاقستان است.

خلیج فارس در حال افزایش بوده که حاکی از توسعه روابط سرمایه‌گذاری و همکاری‌های تجاری و اقتصادی بین آسیای مرکزی، آسیای شرقی و کشورهای حاشیه خلیج فارس است.

بر اساس تحلیل EDB، اولین دوره رشد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متقابل در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع در سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۲ بود که حجم این سرمایه‌گذاری‌ها از ۳۵,۸ میلیارد دلار به ۵۴,۸ میلیارد دلار افزایش یافت. دومین دوره قابل توجه رشد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متقابل، مربوط به سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰ می‌شود که از ۳۶,۴ میلیارد دلار به ۴۴,۹ میلیارد دلار رسید.

اما حجم سرمایه‌گذاری‌ها تا پایان سال ۲۰۲۱، با اندکی کاهش، به ۴۴,۳ میلیارد دلار رسید؛ هر چند که در اواسط سال ۲۰۲۲، مجدداً به ۴۴,۶ میلیارد دلار افزایش یافت. به طور کلی، این ارقام نشان دهنده ثبات سرمایه‌گذاری منطقه‌ای است.

بر اساس داده‌های EDB، روسیه همچنان بزرگترین سرمایه‌گذار اصلی در منطقه CIS است و تا اواسط سال ۲۰۲۲، ۷۹,۲ درصد از سرمایه‌گذاری‌های متقابل کشورهای مستقل مشترک‌المنافع، به روسیه اختصاص داشت و در رتبه دوم، قزاقستان با ۹,۵ درصد و آذربایجان با ۸,۴ درصد، در رتبه سوم قرار دارند.

قزاقستان، پیشروترین کشور در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متقابل در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع است. بر اساس نتایج نیمه اول سال ۲۰۲۲، سهم قزاقستان در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی متقابل، ۲۴,۳ درصد بوده است.

آذربایجان یک سرمایه‌گذار فعال در منطقه است. حجم سرمایه‌گذاری خارجی صادر شده از آذربایجان، ۶,۷٪ از تولید ناخالص داخلی آن است؛ در حالی که این رقم برای روسیه، ۰,۲٪ از تولید ناخالص داخلی است؛ امری که حاکی از افزایش پتانسیل سرمایه‌گذاری شرکت‌های آذربایجانی و گسترش آنها در بازارهای سایر کشورهای CIS است.

پس از آنها ازبکستان (۲۰,۱ درصد) و بلاروس (۱۲,۶ درصد) قرار دارند. در این میان، ازبکستان بیشترین حرکت صعودی (از ۱۱,۷ درصد به ۲۰,۱ درصد) را در زمینه بهبود فضای سرمایه‌گذاری دارد.

اوکراین که عملاً در سال ۲۰۱۴ از زمره کشورهای مستقل مشترک‌المنافع خارج شد، با کاهش سه برابری سرمایه‌گذاری متقابل کشورهای مستقل مشترک‌المنافع از ۱۲ درصد به ۴ درصد مواجه شده است؛ به نحوی که در اوایل سال ۲۰۲۱، پیش از تهاجم روسیه، اوکراین با رشد تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه کمتر از بلاروس و با جمعیتی چهار برابر بیشتر، به فقیرترین کشور اروپای شرقی تبدیل شد.

علاوه بر قزاقستان که تا اواسط سال ۲۰۲۲، ۵۳ درصد از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی روسیه در منطقه اوراسیا و ۳۰ درصد از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی روسیه در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع را به خود

اختصاص داده بود، سرمایه‌گذاران روسی، سرمایه‌گذاری‌ها در ازبکستان و آذربایجان را به شدت افزایش دادند. در واقع، از سال ۲۰۱۸، سرمایه‌گذاری روسیه در ازبکستان ۲,۱ برابر و در آذربایجان ۱,۷ برابر افزایش یافته است.

لوک اوایل روسیه، بزرگترین سرمایه‌گذار در منطقه است که حضور خود را در پروژه نفت و گاز شاه دنیز آذربایجان دوچندان کرده است. شرکت‌های روسی لوک اوایل و گازپروم (به همراه گازپروم نفت) بیش از ۴۰ درصد از کل حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع را انجام داده‌اند. مجموع حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ایران در کشورهای مستقل مشترک‌المنافع در سال ۲۰۲۲، به ۱,۸ میلیارد دلار رسید که عمده آن در آذربایجان صورت پذیرفت. علاوه بر آذربایجان، ایران همچنین در ارمنستان، بلاروس، قزاقستان، روسیه و خارج از EAEU در تاجیکستان سرمایه‌گذاری انجام می‌دهد. هر چند که متقابلاً سرمایه‌گذاری‌های کشورهای مستقل مشترک‌المنافع در ایران هنوز اندک است. از سوی دیگر، کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بیشتر دریافت‌کننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از کشورهای مستقل مشترک‌المنافع و عمدتاً روسیه، هستند تا سرمایه‌گذار در کشورهای این منطقه.

کمک مالی ۱/۳ میلیارد دلاری چین به پاکستان

اخیراً وزیر دارایی پاکستان اعلام کرد که پاکستان به زودی مبلغ ۱/۳ میلیارد دلار از بانک صنعتی و بازرگانی چین به منظور کمک به تقویت ذخایر ارزی خود دریافت خواهد کرد. این پول در سه مرحله دریافت خواهد شد؛ پولی که برای پاکستان که با بحران تراز پرداخت مواجه است و ذخایر ارزی بانک مرکزی آن به سطحی کاهش یافته که به سختی قادر به پوشش سه هفته واردات است، حائز اهمیت بسیاری است. پاکستان تاکنون ۷۰۰ میلیون دلار از چین برای کمک به افزایش ذخایر ارزی خود وام دریافت کرده است.

شایان توجه است که پاکستان به منظور کاهش شکاف مالی خود در سال مالی جاری که در ژوئن به پایان می‌رسد، به ۵ میلیارد دلار فاینانس خارجی نیاز دارد و پاکستان امیدوار است که پس از امضای قرارداد اسلام آباد با صندوق بین‌المللی پول (IMF) در آینده نزدیک، منابع مالی خارجی بیشتری به پاکستان وارد شود.

صندوق بین‌المللی پول از اوایل ماه گذشته در حال مذاکره با پاکستان است که در صورت تأیید هیئت مدیره آن، بیش از یک میلیارد دلار از کمک مالی ۶,۵ میلیارد دلاری که در سال ۲۰۱۹ توافق شده بود، به این کشور اعطا خواهد شد.

رشد تولید ناخالص داخلی امارات فراتر از پیش‌بینی‌ها

اخیراً مقامات امارات اعلام کردند که تولید ناخالص داخلی امارات در سال ۲۰۲۲، رشد ۷٫۶ درصدی یافته است؛ این در حالی است که صندوق بین‌المللی پول، رشد اقتصاد امارات در سال ۲۰۲۲ را ۵٫۱ درصد پیش‌بینی کرده بود.

نکته حائز اهمیت آنکه اخیراً بر اساس نظرسنجی انجام شده از اقتصاددانان، اقتصاد شش کشور شورای همکاری خلیج فارس در سال جاری به نصف نرخ سال ۲۰۲۲ کاهش خواهد یافت. همچنین درآمدهای نفتی تحت تأثیر انتظارات کاهش متوسط نرخ رشد جهانی قرار خواهد گرفت.